

דף כה.

חומר בתרומה, שביהודה נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה.

תוכן ענינים

- א. בענין נאמנות עם הארץ לקודש.
- ב. בענין קו' התוס' איך עלו לרגל מגליל.
- ג. בענין שיטת התוס' שלא עלו מקודם.
- ד. בענין גדר אין קודש ניצל בצמיד פתיל.

[א] צ"ב מהכ"ת שיהיו עמי הארץ נאמנין לקודש דנאמנין על יין לנסכים ושמן למנחות כל ימות השנה, יותר מבעלמא.

- א. מבואר במתני' קולא חדשה בטומאת ע"ה דאע"ג דתקנו חז"ל דהם כטמאים לכל דבר מ"מ נאמנין על הקודש.
- ב. וצ"ב טובא הא הרמב"ם [הלי' משכב ומושב פ"י] כתב בטעמא דעמי הארץ הם בחזקת טומאה ובגדיו מדרס לטהרות, לפי שאינן בקיאין בדקדוקי טומאה וטהרות, וא"כ האיך הקילו חז"ל בקודש הא אינן בקיאין וזהירין בטהרות.
- ג. והרמב"ם (פ"י המשניות כאן) ת"י דבר זה דמשום חומרא דקדשים עמי הארץ זהירי טפי ושפיר יש להאמנים, וכ"כ בהלי' משכב ומושב (פ"יא ה"א) וז"ל וכן נאמנין הן על טהרת יין ושמן של נסכים אם אמרו טהור הוא הרי זה בחזקת טהרה מפני חומרתו וזהירין בו, עכ"ל. וכן רש"י ת"י דבר זה באופ"א שכתב (ד"ה על טהרת) דרק בהפרישו לקודש בשעת הגיתות והבדים דאז הכל מטהרין כליהם עפ"י חבר, וא"כ שפיר מובן דבמיוחד כאן הן מקפידין על הטהרות.
- ד. אולם קשה על הרמב"ם ורש"י מהגמ' לעיל (דף כב.) דמבואר טעם אחרת דמשום איבה הכל נאמנין על טהרת יין ושמן כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו. וא"כ למה הוצרכו לטעם אחרת.
- ה. והיה אפשר ליישב דהגמ' לעיל אמרו 'כמאן מקבלין סהדותא כר' יוסי' דגם מקבלין עדותן משום איבה, וא"כ הטעמים של הרמב"ם ורש"י הם דלא כר' יוסי. אולם כבר העיר הלח"מ (הלי' עדות פ"יא ה"א) דהרמב"ם פסק כר"י דמקבלין סהדותא מע"ה משום איבה ושוב קשה למה הוצרך כאן לטעם אחרת בנאמנות לקודש.
- ו. והלח"מ ת"י דבר יסודי דהרמב"ם ס"ל דתרת"י בעינן, טעמא דמפני חומרתה וזהירין וטעמא דאיבה, דמשום דזהירי טפי מפני חומרתה לחוד אינו מספיק דאינן זהירי כ"כ, ואי משום איבה לחוד הרי למעשה אינן זהירין ואיך יהיו נאמנין. [וצב"אר דכ"י נראה, דהנה באמת הדבר תמוה איך נאמנין משום איבה הרי ע"ה אינן בקיאין בדיני טומאה וטהרה, ואיך הקילו כ"כ להקריב מנחות ממה שהביא ע"ה כשדוע לנו שאינו מקפיד כלל על מגע טומאה, אמתה. ועכ"ל ד"ש איזה טעם לתלות שכאן הם זהירין ואע"ג דאינו אומדנא דמוכח להחזיר מלך עגמו, מ"מ כשיש לנו סיבה להקל וכגון משום איבה, הרי יש לנו איזה טעם לסמוך עליו להקל, וכן מבואר בחזו"א (או"ח סי' קכ"ט) שכתב בדברי התוס' דבלי' סמך טהרה' לא היו מקילין משום איבה. ונמצא דהוכרחו להקל שלא יהא כל אחד בונה בנה לעצמו וזהו 'הסיבה', אצל ה'אופן' שיהיו נאמנין הוא משום דזהירי בקודש טפין.]
- ז. אולם בתוס' (ד"ה שביהודה) מוכח דלא ככל הנ"ל כפי דברי החזו"א, דהנה תוס' כתבו דמצינו גבי תרומה דעם הארץ מניח תרומה של כל ימות השנה לשנה הבאה בשעת הגיתות ליתנה לחבר, וביאר החזו"א דחזינן דע"י שתקנו חז"ל נאמנות לע"ה בשעת הגיתות וגם בנעשה בתוך כל השנה נאמן בגת הבאה ע"כ דליכא שום סיבה לסמוך עליהם, דהא ל"ש המעלה דמטהר כליהם בכל השנה ואעפ"כ הם נאמנין כששומרו לגת הבאה, ונמצא דתוס' ס"ל דכך גזרו חכמים לטהר קודש דע"ה כל השנה ולטהר תרומה דע"ה בשעת הגיתות והבדים וא"צ אופן לטהרתו.

ביהודה אין ובגליל לא מ"ט, אמר ר"ל מפני שרצועה של כותים מפסקת ביניהן.

[ב] מבואר דע"י שנטמאו בהך רצועה לא היו יכולין להביא נסכים בטהרה לירושלים. והקשו בתוס' א"כ איך עלו לרגל.

- א. תוס' (ד"ה שרצועה) הקשו האיך עלו לרגל מן הגליל כיון דאפסקיה ליה רצועה הרי נטמאו ובעו הזאה ג' וז'.
 - ב. בתוס' הרא"ש ת"י דאח"כ שעלו ז' ימים מקודם ועשו הזאה ג' וז' בירושלים עצמה, וכן ת"י בשו"ת שער אפרים (סי' ל"ז). ובשער אפרים וטו"א הקשו על תוס' דפשיטא דאפשר לתרץ דעשו בירושלים הזאה ג' וז', וצ"ע מהו קושית התוס'.
 - ג. בהגהות ר' בצלאל רנשבורג ת"י דעלו על דלתות שהיו ע"ג שוורים דכתבו התוס' (עירובין דף לא.) דהוי אהל מפסיק לכוי"ע.
 - ד. בתו"ט ת"י דבשביל מצות עשה של עליה לרגל הקילו שלא נטמא בטומאת ארץ עמים, ובמצפ"א הביא מקור לזה מתוס' במגילה (דף י.) שכתבו דאי הותר הקרבת במות אז לא גזרו טומאה לגבי הקרבה בחז"ל [ע"ע ביעביץ משי"כ ליישב].
 - ה. במל"מ (טו"מ פ"יא ה"א) ת"י עפ"י הרמב"ם דטומאת ארץ עמים באהל זרוק מפסיק הוי רק טומאת ערב, וטבילה מספיק.
- [ג] תוס' הקשו איך עלו לרגל. ביאור שיטתם.

- א. בטורי אבן ושער אפרים (סי' ל"ז) תמהו על קושית התוס' דלעיל, הא י"ל בפשיטות דעלו לירושלים וטיהרו שם ז' ימים.
- ב. בשער אפרים (שם) ת"י בדוחק דמפסח עד שבועות לא יספיק הזמן כדי לילך לביתם ולחזור ולהמתין ז' ימים לטהרה.

- ג. בחזון איש (אוי"ח סי' קכ"ט) כתב לפרש דעת התוס' דנהי דיכולין לטהר עצמן מ"מ אין חייבין בכך דטמא אינו חייב לטהר עצמו כיון דפטרותו תורה כדילפינן לעיל (דף ד:). והוסיף דהו"ל כמי שאין לו בגד של ד' כנפות דלא עבר במ"ע דציצית נרק עבירה קלה יש לו דענשינן עליה בעידן ריתחא כדאמרינן במנחות דף מא.].
- ד. אולם שוב צידד דלא כהני"ל ויש עליו חיוב לטהר עצמו, ומתרי טעמים, א] דכיון דטומאת ארץ העמים אינו אלא מדרבנן נמצא דמה"ת הוא טהור ומחוייב, ולכן מצד חיובו מה"ת הוא חייב לסלק הטומאה מדרבנן המונעתו מלעלות לרגל. ב] עוד כתב דיתכן דטמא חייב לטהר עצמו והו"ל כמי שאינו עושה סוכה וקונה שופר דלא מקרי אונס לפטור דאדרבה חייב הוא לקנותו קודם יו"ט, וגם הכא הוא חייב לטהר עצמו כדי לקיים עליה לרגל [ואז שוב קשה דעת התוס'].
- ה. ועל מה שנסתפק החזו"א אי טמא חייב לטהר עצמו כדי לעלות לרגל, יש להעיר הא הרמב"ם כתב מפורש (הל' טומאת אוכלין פט"ז ה"י) דכל ישראל מוזהרין להיות טהורים בכל רגל מפני שהן נכונים להכנס למקדש ולאכול קדשים שנאמר בתורה ובנבלתם לא תגעו ברגל בלבד. וביאר השאגת אריה (סי' ס"ז) דבריו דחיובא דלטהר עצמו הוא כדי להביא קרבנות הרגל [ראיה וחגיגה ושמה] דא"א לקיימן בטומאה, והעלה דלכן ליכא חיוב בזמה"ז. וא"כ התורה אמרה דטמא חייב לטהר עצמו. אולם באמת החזו"א כבר הרגיש בזה במה שכתב בסוגריים שם דחיוב דלטהר עצמו אינו שייך לקרבנות, וגם אחר שהביאם חייב בכך, וא"ש, ונמצא דלהשאג"א פשיטא דחייבין לטהר עצמן.
- ו. ר' איתמר גרבוז שליט"א (שלמי יוסף עמ' תע"ח) כתב קצת פשרה בספיקת החזו"א, דאפילו נימא דטמא חייב לטהר עצמו לקיים ראית פנים, זהו רק אם לא יצטרך לילך למקום אחר (כגון שהוא בירושלים, או בעיר אחרת שיכול לטהר עצמו שם) אבל לחיובו לילך לעיר אחרת להטהר לא נאמר ע"ז חיוב ד'עליה' לרגל כיון דעכשיו הוא טמא, ועל כן אנשי גליל הרי לא יוכלו לטהר עצמן דמיד היו נטמאים בהדרך לירושלים ולכן לא נתחייבו בעליה לרגל [וציאל דנריו, דידוע דברי הח"י אדם (כלל ס"ח אות י"ט) דדן אי נריך אדם לילך לעיר אחרת כדי לקיים איזה מצוה, והוכיח (בנשמת אדם שם) דליכא חיוב זזה. אולם בעליה לרגל צודאי יש חיוב דלדרכה זהו מה שמייצמו תורה כדכתיב ולא יחמוד איש את ארצו בעלותך לראות את פני ה', וי"א דההליכה הוא חלק מנוף המצוה. ולפי"ז י"ל דטמא הנמצא בירושלים שפיר חייב לטהר עצמו ברגל [כמסקנת החזו"א], אבל מי שנמצא בעיר אחרת או אס טהור הוא או שיכול לטהר עצמו הרי נחמיי צנוף הליכה דעליה לרגל, אבל כשהוא טמא וא"א ללכת ללכת מוטמאתו בעירו, א"כ לא חל עליו חיוב דעליה לרגל ולחייבו לעקור עצמו כדי להתחייב לא אמרינן כמש"כ הח"י אדם ושפיר הקשו תוס' דנימא דבגליל היו פטורין מעליה לרגל, ודו"ק היטב].

אמר רבי אליעזר שונין אין הקודש ניצול בצמיד פתיל.

- ד] דנו האחרונים בגדרו, דמאחר שהתורה אמרה דצמיד פתיל מפסיק מקבלת הטומאה, מ"ט אינו מועיל לקודש, ועוד הערות.
- א. הנה בתורה (במדבר י"ט, י"ד ט"ו) כתיב אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֶהָל כֹּל הַבָּא אֶל הָאֶהָל וְכֹל אֲשֶׁר בְּאֶהָל יִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים: וְכֹל כָּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא. ופרש"י (שם) דבכלי חרס הכתוב מדבר שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, ולפיכך רק אם אין עליו צמיד פתיל טמא הוא, אבל כשיש צמיד פתיל לא נטמא.
- ב. והגמ' הביאו ברייתא שאין הקודש ניצל בצמיד פתיל, ובגדר מעלה זו נחלקו האחרונים, ואעתיק בקצרה ג' צדדים.
- ג. כפשוטו הוא מעלה שהחמירו בקודש [יותר מתרומה וחולין] להפקיע הצלה שחידשה תורה בכלי חרס המוקף צמיד פתיל.
- ד. המקד"ד (סי' ל"ט סק"ב) חידש דביאורו באופ"א דתקנו חז"ל דבכלי חרס גבו כתוכו דהיינו שאינו רק מטמא מאורו אלא גם מאחוריו, וכיון דיש לו טומאה מאחוריו הרי פשיטא דאין לו הצלת צמיד פתיל דא"י הטומאה שיכנס דוקא דרך פיו [וציאל דנריו, כמש"כ לעיל מרש"י דרק דבר שנריך שיכנס הטומאה דרך פיו דכלי חרס חידשה תורה 'דכל אשר צתונו יטמא' דהיינו שמטמא מאחוריו, א"כ כשיש אוכלין בתוך כלי חרס צאהל המת אין הטומאה צא אליו אלא דרך פיו של הכלי, ולכן ע"י שהוא מוקף כסוי המחוצר יפה [למיד פתיל] שפיר יש הצלה למה שבתוכו. ולכן כל שיש טומאה ע"י גבו אינו מענינא של הצלת צמיד פתיל. ועפ"י כתב המקד"ד דכבר מנינו דתקנו דאין אחוריים ותוך לגבי קודש, א"כ גם בכלי חרס גבו כתוכו ומאחור דיש טומאה מגבו של הכלי חרס, שזו אינו מועיל כלל הצלת צמיד פתיל, ולפי"ז תקנתא היתה גם לגבי מגע בכלי חרס מאחוריו, וע"ש שכתב דנחלקו זזה רש"י תוס'].
- ה. יש אחרונים [עיי' בטו"א ועוד] שפ"י דיסודו כמו שמצינו בחטאת שיש דין שיהא 'מקומו טהור' ואע"ג דמצד דיני טומאה וטהרה לא נטמא מ"מ הרי הוא נמצא בתוך 'מקום טמא' ולכן לא מהני צמיד פתיל, ושוב ילפינן קודש מחטאת או שתקנו כן מדרבנן. וכן הוא משמעות הרמב"ם (הל' פרה פ"ד) שתחילה הביא דין דמקום טהור ואח"כ כתב דקודש אינו ניצל בצמיד פתיל ומשמע דדין חד [דע"ש בהלכה א' שכתב דאם הניח כלי שהיה בו אפר חטאת על גבי השרץ אע"פ שלא נטמא הכלי הרי האפר טמא שני והניח מחוץ למחנה במקום טהור ואין זה מקום טהור, ובהל' ג' כתב דלכן לא מהני בה צמיד פתיל, ובהל' ד' כתב לגבי קודש].
- ו. תוס' הקשו מ"מ לא נשנית מעלה זו במתני', ונשאר בצ"ע. והאחרונים העירו שיהא תלוי בהני"ל, דלהמקד"ד א"ש שהרי זה נכלל במעלה דאחוריים ותוך לתרומה ולא לקודש. וכן כפי ביאורו של הרמב"ם דענינו משום מקומו טהור הרי אין זה מצד 'חומר בקודש' אלא גזה"כ מיוחדת שיהא מקומו טהור. משא"כ אי הוי מעלה בעלמא שפיר הקשו התוס'.